

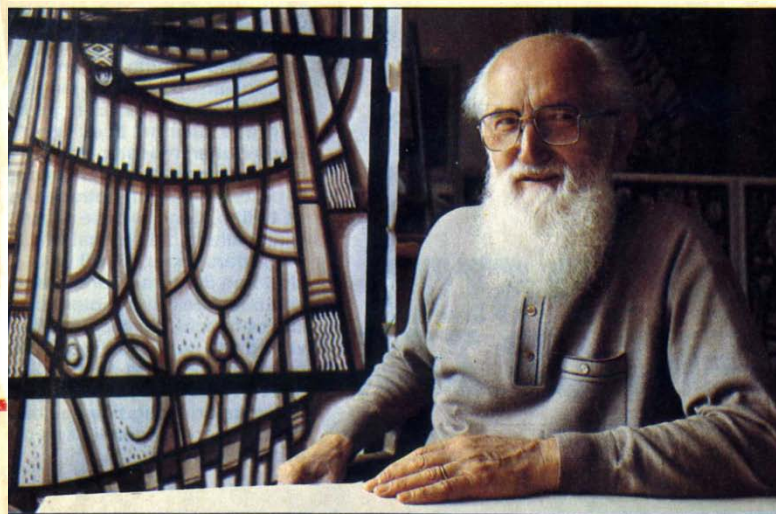
door Herman Post/foto's Ad van Denderen

Glas in lood is de titel van een nieuw radioprogramma over religie en samenleving, dat de KRO met ingang van deze week elke dinsdag (13.33 uur, Hilversum 2) gaat uitzenden. Het kan worden gezien als een voortzetting van de rubriek **Een zondags pak voor alledag**, dat is komen te vervallen omdat de KRO zijn radiozendtijd op zondagochtend is kwijtgeraakt. De redactie van het verdwenen **Zondags Pak** tekent nu voor het nieuwe **Glas in Lood**. Over de symboliek achter de titel sprak Herman Post met de Brabantse glazenier Jan Willemen.

De glazenier Jan Willemen tekent zichzelf in zijn eigen raam (foto links) en rechts de meester in zijn atelier in Dongen.

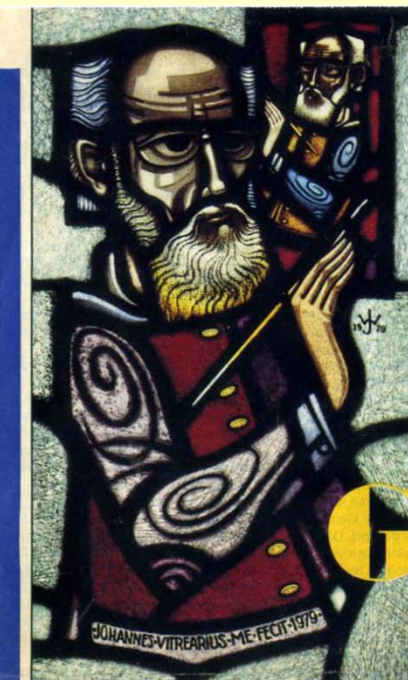
Glas in lood

NIUW KRO-PROGRAMMA OVER RELIGIE EN SAMENLEVING

Glazenier Jan Willemen:
"Wijdwingen het licht waar we het hebben willen"

Het raam Het lied van heer Halewijn, een van de ramen uit de beginperiode van glazenier Willemen. (Foto onder).

Glas in lood, al eeuwen twee onverbrekelijke materialen. Het lood zorgt voor het verband en de belijning, het glas voor het kleurrijke spel van licht en donker. Bij glas in lood denken we aan kerken en kathedralen, aan meestershoge ramen waardoor het licht in ontelbare kleurschakeringen binnenvalt en bijbelse tafereel tot leven wekt of beeltenissen van heiligen doet oplichten en weggloeien, al naar gelang het uur van de dag en de kracht van de zon.

Glas in lood biedt doorkijkjes naar de hemel van onze verbeelding, glimpen van eeuwigheid. Het vormt een zinnvolle verbinding tussen kerk en wereld, tussen religie en maatschappij, kortom het is een onuitputtelijke bron van symboliek. Dat moeten ook de mensen van de afdeling Godsdienst bij de KRO-radio hebben gedacht, toen zij hun nieuwe wekelijkse programma over religie en samenleving de titel *Glas in lood* gaven. „De titel zegt iets van de manier waarop wij onderwerpen willen benaderen,“ zegt Trees van Montfoort, medewerkster aan de rubriek. „Door glas in lood zie je de wereld anders, doorschijnender, kleurrijker.“

De man van het vak, die dagelijks met glas in lood in de weer is, ziet het nauwelijks anders. „Wij dwingen het licht waar wij het willen hebben,“ zegt glazenier Jan Willemen uit het Brabantse Dongen. In zijn atelier, waar het altijd woekeren is met de ruimte, laat hij zien hoe hij, door het wegkrassen van de overvloedig aangebrachte glasverf licht doorlaat en de kleuren laat op-

gloeien. Dat proces fascineert hem zo, dat hij er op zijn 72-ste nog dagelijks zes à zeven uur mee bezig is. Een gemoedelijke Brabander die, ondanks een weelderige kunstenaarsbaard en aartsvaderlijk voorkomen, allerminst de gedreven artiest uithangt, maar met evenveel warmte over zijn gezin praat als over zijn beroep.

Schoenontwerper

Hij heeft het waarachtig niet cadeau gekregen. Jan Willemen uit Dongen. Aanvankelijk was hij schoenontwerper. Het kunstenaarschap lokte hem wel aan, maar daar was in die tijd geen droog brood mee te verdienen. Voor de oorlog kreeg hij tbc, wat hem voor tekerstelling in Duitsland behoedde. In 1942, besloot hij toch de sprong naar het vrije kunstenaarschap te wagen. Na driëneenhalf jaar Kunstacademie in Tilburg lukte het hem in 1946 te gaan studeren aan het Nationaal Hoger Instituut voor Schone Kunsten in Antwerpen. Hij zou portretschilder worden, want dat beloofde een redelijke verdienste. De grote Constant Permeke, die toen directeur was van het instituut, zag in hem een begaafd tekenaar. Maar diens opvolger, baron Opsomer, zag op een dag een tekening van Jan, voorstellende de druiventrosdragers Jozué en Kaleb. „Dat is zo in glas uit te voeren,“ riep hij enthousiast. En zo kwam Jan in de glazeniersklas van prof. Huet. „Toeval? Ik noem het liever de voorzienigheid,“ zegt Willemen, want hij is een gelovig mens.

Hij was in die jaren arm als een kerkrat, maar de voorzienigheid kwam hem te hulp in de persoon van prof. Huet, die hem zijn studie hielp bekostigen door hem in zijn vrije tijd voor zich te laten werken. „De menselijkheid die ik in Antwerpen ontmoette. Niemand keek op een ander neer, of zag tegen een ander op. Ik had een le-raar etsen, Ramaker. Die bleef eens tussen de middag op het instituut. Ik at daar altijd mijn broodje bij een glaasje water, want voor een biertje had ik geen geld. Ramaker zag dat, haalde bij de conciërge een glas en dronk ook water. Hij had mij natuurlijk een biertje kunnen aanbieden, dat lijkt royaler. Maar door met mij water te drinken, bleef hij veel meer op gelijke hoogte met mij. Dat vergeet ik nooit.“

De eerste eigen ramen die Jan maakte, waren een soort Jan Huetten, zegt hij. Pas in de loop der jaren heeft hij zijn eigen vorm gevonden om zich in glas in lood uit te drukken. „Ik vergelijk het altijd met het bouwen van een huis. Als iemand een hekel heeft aan voegen, moet hij geen baksteen gebruiken. Glas in lood is een twee-eenheid, van een heel andere orde dan schilderen. Vaak heeft men zich vergist door een schilder het karton – dat is de tekening op ware grootte – te laten maken en die vervolgens in stukken te snijden; daar moest het lood in. Maar waarom er lood in moest, begrepen ze niet. Met lood moet je lijnen trekken, zoals een tekenaar doet. Ik gebruik nogal wat lood. Voor mij is het even belangrijk als glas. Ik kan aan de buitenkant van een gebouw

zien of een raam goed in elkaar zit of niet. Als het lood niet in orde is, hoef ik niet eens binnen te gaan kijken: dan is het bijna zeker een prutraam. Huet zei altijd, als het lood niet klopte: „Dat is geen compositie, dat is een raam aan elkaar breien.“ „Lood was vroeger onmisbaar. Men moest het doen met negen kleuren. Overlopende kleuren bestonden niet in glas. Als in de Middeleeuwen een raam werd gemaakt waarin rood moest overgaan in blauw, moest er lood tussen. Zo werd het een soort mozaïek, hoewel je met steentjes nog heel wat meer van kleur kunt wisselen. In de veertiende eeuw werd het zilvergeel ontdekt, waarmee nuances konden worden aangebracht op wit glas. Een raam moet een evenwichtige compositie zijn. Het moet stukken van verschillende grootte bevatten, net als de schelpen op het strand, waarmee je vroeger sigarenkistjes beplakte. Als je verschillende formaten schelpen gebruikte, ontstond een speelse ordening. Hetzelfde zie je in een melodie; ook daar heb je korte en lange tonen. Net als in een schilderij of beeldhouwwerk – dat is een compositorische wet. Als bloemetjesbehang niet zeer doet aan je ogen, dan zit het schijnbaar goed en evenwichtig in elkaar. Zo is het ook met glas in lood.“

Zure regen

„De laatste honderd jaar worden de ramen meer aangetast dan in de voorgaande eeuwen. De zure regen zal daar wel schuldig aan zijn. Ik raad al-

tijd aan een gewone ruit achter het glas in lood te zetten. En als je glas in lood in je huis hebt, mag je hopen dat je vrouw niet wekelijks met chemische middelen de ramen wast. Eigenlijk vind ik het wel mooi dat niet alles een eeuwig leven heeft. Natuurlijk is het goed om mooie dingen van vroeger in stand te houden, zodat latere generaties kunnen zien wat er toen werd gepresteerd. Maar als ik aan het maken van een raam mijn plezier heb beleefd en ik heb anderen er ook een beetje blij mee gemaakt, dan is dat voor mij meer dan voldoende. Je schoonste dromen maak je toch nooit waar. Het nastreven ervan is al mooi genoeg.“

Jan geloofde niet zo in volmaaktheid. „In de 18de en 19de eeuw maakten glazeniers allemaal van die zoete heiligen, waarvan je de koppen zou kunnen verwisselen zonder dat het opviel. Laatst had ik het er met de pastoor over. Ze waren nog heilig als ze op de pot zaten, zei ik. Daar was niets menselijks bij. Iedereen heeft toch wel eens zijn dag niet. Dat moet ook voor de heiligen opgaan. Waar hoogtepunten zijn, daar zijn ook diepe dalen.“

Jan Willemen begon in 1949 op een piepklein zolderijtje in Dongen met een zelfgemaakt oventje. Als Brabander kwam hij er in het begin nauwelijks aan te pas. „Ze lachten om Brabanders. Toen ik begon maakte Limburgse glazeniers oorkel de dienst uit: Joep Nicolas, Henri Jonas, Charles Eyck. Later begonnen ook Brabanders van zich te doen spreken: Albert

Troost, Marius de Leeuw, Luc van Hoek.“ Jan doet zijn werk al zo'n kleine veertig jaar met vakmanschap en trouw aan zijn artistieke uitgangspunten. Hij rekent zichzelf niet tot de top. Maar het heeft hem, in alle bescheidenheid, goed gedaan, toen naar aanleiding van een groepstentoonstelling in het Eindhovense Van Abbe Museum, waaraan behalve de erkende grootheden ook hij deelnam, een criticus schreef: „Hier zijn nu eens alle grote glazeniers bijeen.“ Hij trouwde in '49 („op 4 oktober, het feest van de armste heilige, Sint Francisus“) met Lea, de Vlaamse met het Griekse profiel, zoals vrienden haar typeerden. De pastoor van Dongen kwam met vijfhonderd gulden aanzetten: of Jan daarvoor een raam kon maken voor de kerk. „Ik trouwde op zeven ramen,“ zegt hij. „Een familielid van Lea vroeg: „Als die op zijn, waar moet Lea dan van eten?“ Ik: „Hoeveel ramen moet ik dan volgens jou hebben om te mogen trouwen?“ Mijn schoonouders dachten ook: onze dochter zal de kost moeten verdienen. Later heeft Lea's vader zich eens laten ontvallend: „Ons Lea is het gelukkigst getrouwd van allemaal.“ Ge snapt, dat klonk mij als hemelse muziek in de oren.

Ja, glas is kwetsbaar,“ zegt hij bij het verlaten van het atelier. „Een glazenier moet altijd nuchter zijn en opletten wat hij doet. Een dichter kan een paar glazen te veel op hebben en toch een mooi gedicht maken. Met glas kan dat niet.“

